

**ACORD 85/2014, de 26 de juny, del Ple del
Consell de l'Audiovisual de Catalunya**

**Anàlisi de les referències a la formació política Ciutadans, efectuades en el
programa *La tribu* (Catalunya Ràdio) de 13 de febrer de 2014**

Fets

En data 3 d'abril de 2004, va tenir entrada al registre del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (registre núm. 429/2014) una queixa signada per la senyora Carina Mejías, portaveu del Grup Parlamentari de Ciutadans, en relació amb les referències a la formació política Ciutadans que es van realitzar en el programa *La tribu*, de Catalunya Ràdio (Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, SA), el 13 de febrer de 2014.

L'escrit afirma que: "Bajo el título 'En qué se parecen Franco y cualquier diputado de Ciudadanos', los humoristas Carles Xuriguera y Rafael Faixedes leyeron determinados posicionamientos políticos, cercanos al independentismo, y afirmaron, entre otros que "eso lo podía haber dicho Franco". A continuación procedieron a leer algunos comentarios vertidos por el dictador Francisco Franco, tales como que "no era necesario votar" o que "España era indivisible". Acabaron la cuña aseverando que 'Esto lo podía haber dicho cualquier diputado de Ciudadanos'".

A la queixa es denuncia "la impunidad absoluta con la que los medios de comunicación públicos catalanes hacen pedagogia del odio" i que "no hay contexto de humor en el que se pueda comparar a diputados escogidos democráticamente con un dictador fascista".

Finalment, conclou que aquests fets "constituyen un gravísimo incumplimiento de las normas que rigen la radiodifusión radiofónica y televisiva en materia de respeto y pluralismo político, cultural y de pensamiento".

Arran d'aquesta queixa, l'Àrea de Continguts d'aquest Consell ha elaborat l'Informe 25/2014, de 23 d'abril, l'objecte del qual és analitzar els continguts emesos en el programa *La tribu* (Catalunya Ràdio), pel que fa a les referències a la formació política Ciutadans.

L'Informe descriu el programa *La tribu* com un "magazín d'entreteniment que s'emet de dilluns a divendres de 16 a 19 h i que es compon de seccions diverses com, per exemple, *APM?Exprés* (versió radiofònica del programa de *zapping* de televisió), *Cargol Duran* (una entrevista a persones famoses), *Coll avall* (gastronomia) o *Modernet de merda* (sobre les noves tendències culturals). La secció *D'entrada*, on s'ubiquen els continguts objecte de la queixa, és un comentari humorístic amb el que s'inicia el programa".

D'acord amb l'Informe citat, les mencions a Ciutadans es qualifiquen en un context "[...] d'un contingut humorístic, tal i com es desprèn, en una valoració conjunta, de la condició d'humoristes dels conductors de la secció (Carles Xuriguera y Rafael Faixedes), així presentats a la mateixa web del programa, i del llenguatge emprat (amb termes colloquials com *fot-li foc*).

Pel que fa al **format audiovisual**, aquests continguts formen part de la secció *D'entrada*, que tracta de manera humorística temes d'actualitat social, esportiva o política i s'insereixen en un magazín d'entreteniment, *La tribu*. En el decurs del programa, els dos humoristes són els encarregats de puntuar amb humor les diferents intervencions que hi tenen lloc. És a dir, s'engloben en un marc amb referències comunicatives basades en l'humor.

No hi ha, per tant, possibilitat de confusió del propòsit comunicatiu de les mencions analitzades ni per context ni pel format audiovisual d'emissió.

Finalment, l'Informe determina que "la peça analitzada enumera sis eslògans referents a posicionaments del nacionalisme català dels quals afirma que "ho podia haver dit Franco"; a continuació enumera cinc idees que atribueix al general Franco i afirma que "ho podia haver dit qualsevol diputat de Ciutadans". Així doncs, els humoristes treuen de context diferents eslògans del nacionalisme català i diferents posicionaments del general Franco i els relacionen a corrents polítics no coincidents. D'aquesta manera creen una paradoxa que porta a l'humor: algunes idees del nacionalisme català s'atribueixen a Franco i algunes de Franco a Ciutadans".

Vist l'informe de l'Àrea Jurídica, que es reproduïx en les seves parts necessàries:

"Consideracions jurídiques

Primera. El dret a la llibertat d'expressió i els seus límits

L'article 20 de la Constitució espanyola, en el seu Títol I, reconeix com a dret fonamental el comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió, dret que té el seu límit en el respecte als drets reconeguts en el mateix Títol, en les lleis que el desenvolupen i, especialment, en el dret a l'honor, la intimitat, la pròpia imatge i la protecció de la joventut i de la infància.

En aquest sentit, la lletra a) de l'apartat 1 de l'article 20 de la Constitució espanyola (en endavant, CE) reconeix i protegeix el dret a "expressar i a difondre lliurement pensaments, idees i opinions mitjançant la paraula, l'escrit o qualsevol altre mitjà de reproducció". L'apartat 4 del mateix article estableix, com a límit a aquesta llibertat, el respecte al dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge.

En l'àmbit audiovisual, l'article 4 de la Llei 7/2010, de 31 de març, general de la comunicació audiovisual, i l'article 3 de la Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya (en endavant, LCA), garanteixen l'exercici legítim dels drets fonamentals a la llibertat d'expressió i d'informació en el marc de la comunicació audiovisual. Així mateix, la lletra d de l'article 80 de la LCA determina que, en el marc de l'exercici legítim dels drets fonamentals de llibertat d'expressió i d'informació, la realització d'activitats de comunicació audiovisual han de respectar els drets de les persones reconegudes per la Constitució espanyola, d'una manera particular els drets fonamentals a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge.

En aquest sentit, d'acord amb el que estableix l'article 8 de la pròpia llei, la limitació en la prestació de serveis de comunicació audiovisual, en especial en allò relatiu al dret a l'honor, a la intimitat i a la pròpia imatge, "s'aplica tant als subjectes individuals com als grups socials dotats o no de personalitat".

El dret constitucional a la llibertat d'expressió, amb un camp d'acció més ampli que la llibertat d'informació, té, com dèiem, el límit en una eventual intromissió il·legítima al dret a l'honor, a la intimitat o a la pròpia imatge. En tot cas, però, tal com estableix la Llei orgànica 1/1982, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge, aquests drets "no es poden considerar absolutament il·limitats", atès que hi ha casos en què aquestes ingerències o intromissions no es poden considerar il·legítimes en virtut de raons d'interès públic que imposen una limitació dels drets individuals.

Cal advertir, com ja assenyalar el TS a les Sentències de 26 de febrer de 2009 i 31 de març de 2010 que "[...] los derechos al honor, a la intimidad y a la imagen son tres derechos distintos y no solo un derecho trifonte [...] sin que quepa mezclarlos ni confundirlos [...]". O com va declarar el mateix tribunal a la Sentència de 16 de gener de 2009 "[...] se trata de derechos que tienen en nuestro ordenamiento sustantividad y contenido propio de modo que ninguno queda subsumido en el otro, como si fuera una manifestación concreta de él [...]".

Atès que no forma part de l'objecte de debat, dirimir una possible vulneració o no de la intimitat personal i familiar i la pròpia imatge, cal centrar l'anàlisi que ens ocupa en l'eventual vulneració del dret a l'honor, entès, en expressió del TS, entre altres a les Sentències d'11 de febrer de 2008 i 10 d'octubre de 2011 "[...] como un derecho derivado directamente de la dignidad humana, que se refleja tanto en la consideración que de la misma tengan los demás, como en el sentimiento de consideración propia de esta persona [...]".

En definitiva, el dret a l'honor protegeix front a atemptats en la reputació personal, entesa com l'apreciació que els altres poden tenir d'una persona, amb independència dels seus desitjos, impedit com ha assenyalat la STC 216/2006, de 3 de juliol "[...] la difusión de expresiones o mensajes insultantes, insidias infamantes o vejaciones que provoquen objetivamente el descrédito de aquella [...]".

A efectes de l'anàlisi sobre una eventual col·lisió de drets, el TC i el TS han fixat el criteri de la necessària ponderació dels drets en conflicte, que recull, per totes, la recent Sentència del TS de 25 de febrer de 2013, tot constatant el respecte a la "[...] posición prevalente que ostentan los derechos a la libertad de expresión e información sobre el derecho al honor por resultar esenciales como garantía para la formación de una opinión pública libre, indispensable para el pluralismo político que exige el principio democrático [...]", i continua assenyalat que "[...] la libertad de expresión, según su propia naturaleza, comprende la crítica de la conducta de otro, aun cuando sea desabrida y pueda molestar, inquietar o disgustar a aquel contra quien se dirige [...]".

Finalment, cal tenir en compte, com recorda la també recent Sentència 96/2014, de 5 de maig, del Jutjat de Primera Instància núm. 22 de Barcelona, que "[...] los personajes públicos o dedicados a actividades que persiguen notoriedad pública aceptan voluntariamente el riesgo de que sus derechos subjetivos de personalidad resulten afectados por críticas, opiniones o revelaciones adversas".

En definitiva, com es desprèn de les sentències, parcialment, transcrites la ponderació entre ambdós drets ha de prendre en consideració que el contingut que es difongui tingui, efectivament, rellevància pública o interès general o es projecti sobre persones que exerceixin un càrrec públic o una professió de notorietat o projecció pública. En tots aquests supòsits és clara, la prevalença del dret a la llibertat d'expressió front la possible afectació del dret a l'honor de les persones afectades.

Segona. El tractament de la llibertat d'expressió en els programes sàtira política

En Jurisprudència reiterada, el Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) ha definit la sàtira com “una forma d'expressió artística i crítica social que amb un contingut inherent d'exageració i distorsió de la realitat persegueix, naturalment, la provocació i la agitació” (SSTEDH Vereinigung Bildender Künstler c. Àustria, de 25 gener de 2007 i Alves da Silva c. Portugal, de 20 d'octubre de 2009).

I és que, efectivament, com ha assenyalat el TS (per totes, per citar les més recents, a les sentències de 29 de desembre de 2010; 20 de juliol de 2011; i 17 de desembre de 2012) “[...] el tractament humorístic o sarcàstic dels esdeveniments que interessen a la societat constitueix una forma de comunicació i crítica dels mateixos que està lligada a l'exercici de la llibertat d'expressió, com a forma de comunicació d'idees o opinions i inclús a la llibertat d'informació, en la mesura en què el tractament humorístic pot constituir una forma de transmetre el coneixement de determinats esdeveniments buscant l'atenció sobre aspectes de ser susceptibles de ser destacats mitjançant la ironia, el sarcasme o la burla [...]”.

Així doncs, la sàtira -especialment, la sàtira política-, és expressió de les manifestacions creatives de l'ésser humà, amb la finalitat de ser un instrument de denúncia i de crítica social, i com a tal, és una manifestació més de la llibertat d'expressió i de creació artística.

En aquest context, la caricatura constitueix, una de les vies més freqüents d'expressar mitjançant la burla i la ironia crítiques socials o polítiques que, com a element de participació i de control públic, resulten imprescindibles en tot sistema democràtic, i coadjuven a la formació i a l'existència d'una institució política fonamental, que és l'opinió pública lliure, indissolublement lligada amb el pluralisme polític, com a valor fonamental i requisit del funcionament de l'Estat democràtic (així, es desprèn, entre d'altres, de les SSTC 12/1982 i 23/2010).

En tot cas, resulta evident, que també la sàtira resta subjecta a límits, i, en aquest sentit, ja el TS a la Sentència de 14 d'abril de 2000 va assenyalar que “[...] por consustancial que sean al género satírico tanto la ridiculización del personaje y el tono jocoso o burlón como la brevedad y rotundidad del mensaje, dicho género no puede quedar por completo al margen de la protección que merezca el honor del personaje objeto de burla o, dicho de otra forma, el acudir a ese género no borra ni elimina los límites que impone la protección del derecho fundamental al honor, a la intimidad personal y familiar y a la propia imagen [...]”, apreciant, d'altra banda, el TC que es produeix una intromissió il·legítima a través d'un text, historieta o còmic quan l'anomenat *animus iocandi* (intenció de fer broma) s'utilitza “[...] precisamente como instrumento de escarnio [...]” (STC 176/1995). En definitiva, perquè es produeixi una vulneració del dret a l'honor, no és suficient la mera crítica o burla, sinó que és necessari que es produeixi una desqualificació injuriosa.

L'informe de l'Àrea de Continguts qualifica que les referències de la peça analitzada a la formació política Ciutadans “[...] conté trets característics de la sàtira política en la mesura que conjuga la crítica a subjectes polítics (Ciutadans i el nacionalisme català) i l'humor (mitjançant una paradoxa). Es tracta, així, d'uns continguts que pertanyen a un gènere, la sàtira política, que pressuposa una recepció activa de l'audiència més enllà de la literalitat del missatge.” I conclou que aquests continguts humorístics “es poden qualificar de sàtira política”.

Així mateix, cal contextualitzar les expressions emeses en relació a aquesta formació política, tant pel que fa a la tipologia del contingut com al format d'emissió. Concretament, aquestes referències s'insereixen en un **programa d'entreteniment**, dins de la secció *D'entrada*, que tracta de manera humorística els temes d'actualitat social, esportiva o política, i en un context extern d'informació d'actualitat, això és, el debat a l'entorn de la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol.

La formació política Ciutadans és, a més, un subjecte que pertany a l'esfera pública i, per tant, clarament, susceptible de ser objecte de sàtira.

Això no obstant, cal tenir present, com va assenyalar la Sentència de 31 de juliol de 2003 del Jutjat de Primera Instància núm. 2 d'Osca, que també en el recurs a l'humor hagi d'existir, almenys, algun tipus de relació entre el subjecte passiu i l'objecte de la paròdia, bé per la professió, forma de vida o la utilització que el propi afectat fa de les seves circumstàncies.

En aquesta línia d'interpretació, efectuant una ponderació entre els elements de contextualització de les manifestacions efectuades, la tipologia del programa en què s'emeten i la relació entre el subjecte passiu i l'objecte de la peça humorística, podem concloure el següent: a) es realitzen en un context d'actualitat política concret, com és el debat a l'entorn de la relació entre Catalunya i l'Estat espanyol; b) s'emeten en un programa d'entreteniment, en què es realitza aquesta secció del programa, marcada pel seu caràcter satíric; i c) la projecció pública de la formació política objecte dels comentaris satírics.

En aquest sentit, cal entendre que les crítiques que s'hi produeixen, tot i que sarcàstiques, no poden reputar-se com a ofensives, un cop valorades en el context del programa i atesa la rellevància pública i l'interès general de la formació política de Ciutadans.

Finalment, resulta oportú, a aquests efectes, fer menció de dues sentències recents del TEDH, que es contextualitzen, sintèticament:

En primer lloc, la Sentència del TEDH, de 20 d'octubre de 2009, Alves da Silva c. Portugal, que condemnà a l'Estat portuguès per sancionar un ciutadà que va difamar a l'alcalde de la localitat de Mortágua. En concret, aquest ciutadà durant el carnestoltes de 2004 conduïa un vehicle que en la seva part superior portava un ninot de guix, amb una bossa blava (imatge que a Portugal significa el cobrament de comissions il·legals), junt amb un cartell amb el nom de l'alcalde, mentre un megàfon difonia missatges gravats de contingut satíric suggerint la perpetració d'actuacions il·legals en benefici propi i de la seva família. El TEDH va argumentar que el contingut dels missatges eren de "naturalesa satírica", i formaven part d'una "expressió artística" i "comentari social" que exagerava i distorsionava la realitat amb una finalitat eminentment provocativa, i que difícilment podien ser tinguts en compte en la seva literalitat, atès que s'havien difós en el context concret del carnestoltes.

I en segon lloc, la sentència de 14 de juny de 2013, Eon c. França, en què el TEDH va condemnar a l'Estat francès per sancionar "per ofenses al President de la República", a un ciutadà que portava una pancarta on es llegia *casse toi pov'con* (fot el camp, pobre imbecil), dirigida al llavors President Nicolàs Sarkozy, en un acte públic l'any 2008. En aquesta sentència la Cort conclou que aquesta expressió "no atempta contra la vida privada o l'honor del President, i no constitueix un atac personal gratuït contra la seva

persona", tractant-se d'una manifestació constitutiva de "sàtira política" emparada en la "llibertat d'expressió".

En ambdós pronunciaments el TEDH conclou que els polítics han de suportar les crítiques, i que la sàtira és un recurs destinat precisament a "provocar i agitar" socialment, motiu pel qual condemnar aquests tipus d'actes podria tenir "un efecte dissuasori sobre les intervencions satíriques que poden contribuir al debat sobre qüestions d'interès general, sense el qual no hi ha societat democràtica". Finalment, la Cort recorda que l'activitat que efectuen els polítics està inevitablement exposada a un control per part de la ciutadania, i que com tals "han de demostrar major tolerància davant la crítica".

Tercera. Els continguts d'humor en el Manual d'ús de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, SA

La Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, SA (CCMA) és el prestador del servei públic audiovisual de la Generalitat, del qual Catalunya Ràdio és la denominació comercial d'un dels seus programes (de ràdio). D'acord amb l'apartat 2 de l'article 26 de la Llei 22/2005, de 29 de desembre, de la comunicació audiovisual de Catalunya (LCA), correspon a la CCMA el compliment de les missions i els principis del servei públic de comunicació audiovisual de la Generalitat que, concreta de manera específica l'apartat 3 del mateix precepte.

En relació amb les missions de servei públic, cal posar de manifest que l'apartat 1 de l'article 26 de la LCA assenyala que la missió principal del servei públic de comunicació audiovisual de la Generalitat de Catalunya és oferir als ciutadans de Catalunya un conjunt de continguts "[...] orientats a la satisfacció de llurs necessitats democràtiques, socials, educatives i culturals, garantint de manera particular l'accés [...] a una oferta d'entreteniment de qualitat [...]". A aquest efecte, "[...] s'han d'emprar tots els llenguatges, els formats i els gèneres propis de la comunicació audiovisual que resultin més adequats en cada cas [...]".

En aquest sentit, és oportú portar a col·lació les previsions que, en relació al tractament del gènere satíric en la programació, estableix el Llibre d'estil de la CCMA; document que recull les directrius i les recomanacions que guien i orienten la producció i difusió de continguts dels mitjans audiovisuals de la Generalitat de Catalunya. El Llibre d'estil s'estructura en una Guia editorial, en un Manual d'ús i en determinades previsions relatives a la utilització de la llengua.

En concret, el Manual d'ús, que inclou el desenvolupament i la concreció dels valors, principis i directrius enunciats a la Guia editorial i la seva aplicació a les diferents plataformes de la CCMA per complir el mandat del servei públic de comunicació, estableix, pel que fa al recurs a l'humor, la previsió següent:

"[...] 2.1.3.5.2.3. Continguts d'humor

L'humor, en totes les seves manifestacions, és present en l'oferta dels nostres mitjans. Des del més innocent fins al més àcid i des de la ironia subtil fins a la paròdia o la sàtira, l'humor, amb les diferents formes que adopta, constitueix un dels eixos de la programació d'entreteniment. La mirada humorística pot ajudar a entendre i a interpretar la realitat.

Protegim la llibertat de creació artística en què es basen els espais d'humor, amb els únics límits que la legalitat estableix per a la llibertat d'expressió.

No ens riem de persones en situació de debilitat.

No utilitzem imatges de persones en un context i amb un objectiu clarament diferent de l'exposat en el moment d'obtenir-les, tret que la persona afectada hi consenti.

No elaborem ni difonem continguts humorístics basats en la vida privada de les persones [...]".

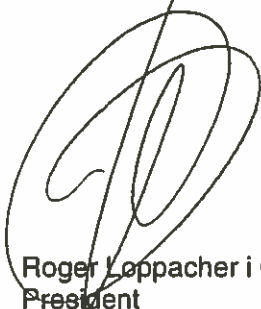
És evident, com no podia ser d'altra manera, que els principis, missions i objectius de servei públic inclouen la paròdia o la sàtira com a manifestació artística del gènere d'entreteniment, determinant com a únic límit, el que la legalitat estableixi per a la llibertat d'expressió".

Per tot el que s'ha exposat, el Ple del Consell de l'Audiovisual de Catalunya adopta per 5 vots a favor i 1 abstenció, el següent

ACORD

1. Constatar que aquestes expressions s'han realitzat en el context d'un programa d'humor, identificat clarament com de sàtira política, sense que en el cas analitzat, s'hagi produït incompliment de la legislació audiovisual vigent.
2. Notificar aquest Acord al prestador de serveis de comunicació audiovisual Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, SA, i al Grup Parlamentari de Ciutadans.

Barcelona, 26 de juny de 2014

Roger Loppacher i Crehuet
President

Daniel Sirera i Bellés
Conseller secretari